

**Dohovor o
právach dieťaťa**

Distr.: Všeob.
17. apríl 2013
Orig.: angličtina

Výbor pre práva dieťaťa

Všeobecný komentár č. 16 (2013)

**o povinnostiach štátu v súvislosti s vplyvom podnikateľského sektora
na práva detí**

Obsah

I. ÚVOD A CIELE	3
II. ROZSAH A UPLATŇOVANIE	4
III. VŠEOBECNÉ ZÁSADY DOHOVORU Z POHĽADU ICH VZŤAHU K OBCHODNÝM ČINNOSTIAM	5
A. PRÁVO NA NEDISKRIMINÁCIU (ČLÁNOK 2)	5
B. NAJLEPŠÍ ZÁUJEM DIEŤAŤA (ČLÁNOK 3 ODS.1):.....	6
C. PRÁVO NA ŽIVOT, ZACHOVANIE ŽIVOTA A ROZVOJ (ČLÁNOK 6).....	6
D. PRÁVO DIEŤAŤA NA VYPOČUTIE JEHO NÁZORU (ČLÁNOK 12)	7
IV. POVAHA A ROZSAH POVINNOSTÍ ZMLUVNÝCH STRÁN DOHOVORU	8
A. VŠEOBECNÉ POVINNOSTI.....	8
B. POVINNOSŤ DODRŽIAVAŤ, CHRÁNIŤ A NAPŔIŤ PRÁVA DETÍ.....	9
(i) <i>Povinnosť dodržiavať práva detí</i>	9
(ii) <i>Povinnosť chrániť práva detí</i>	9
(iii) <i>Povinnosť napŕiť práva detí</i>	9
(iv) <i>Nápravné opatrenia</i>	10
V. POVINNOSTI ZMLUVNÝCH STRÁN DOHOVORU V ŠPECIFICKÝCH KONTEXTOCH	10
A. POSKYTOVANIE SLUŽIEB ZAMERANÝCH NA ZABEZPEČENIE DODRŽIAVANIA PRÁV DETÍ.....	11
B. NEFORMÁLNA EKONOMIKA	11
C. PRÁVA DETÍ A GLOBÁLNE PODNIKANIE	12
D. MEDZINÁRODNÉ ORGANIZÁCIE.....	14
E. NÚDZOVÉ A KONFLIKTNÉ SITUÁCIE	15
VI. VYKONÁVACÍ RÁMEC	16
A. LEGISLATÍVNE, REGULAČNÉ A DONUCOVACIE OPATRENIA.....	16
(i) <i>Legislatíva a regulácia</i>	16
(ii) <i>Donucovacie opatrenia</i>	18
(iii) <i>Práva detí a povinná starostlivosť zo strany obchodných podnikov</i>	18
B. NÁPRAVNÉ OPATRENIA	19
C. POLITICKÉ OPATRENIA	20
D. KOORDINAČNÉ A MONITOROVACIE OPATRENIA.....	21
(i) <i>Koordinácia</i>	21
(ii) <i>Monitorovanie</i>	21
(iii) <i>Hodnotenie vplyvu na práva detí</i>	22
E. OPATRENIA ZAMERANÉ NA SPOLUPRÁCU A ZVYŠOVANIE POVEDOMIA.....	22
VII. ŠÍRENIE	23

I. Úvod a ciele

1. Výbor OSN pre práva dieťaťa (ďalej len „Výbor“) si uvedomuje, že v dôsledku faktorov ako sú globalizovaná povaha hospodárstiev a obchodných operácií a trvalý trend decentralizácie, outsourcingu a privatizácie funkcií štátu s vplyvom na dodržiavanie ľudských práv rastie v posledných desaťročiach vplyv odvetvia obchodu na práva detí. Obchod môže byť základnou hybnou silou rozvoja spoločností a ekonomík, ktorý posilňuje napĺňanie práv detí napr. prostredníctvom technického pokroku, investícií a generovania dôstojných pracovných príležitostí. Napĺňanie práv detí však nie je automatickým dôsledkom hospodárskeho rastu a obchodné podniky môžu na práva detí vplývať aj negatívne.

2. Zmluvné strany dohovoru majú povinnosti súvisiace s vplyvom obchodných aktivít na práva detí vyplývajúce priamo z Dohovoru o právach dieťaťa (ďalej len „dohovor“ alebo CRC), Opčného protokolu o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii (OPSC) a Opčného protokolu o účasti detí v ozbrojených konfliktoch (OPAC). Tieto povinnosti zahŕňajú rozmanitú škálu otázok odrážajúcich skutočnosť, že deti sú nositeľmi práv a zároveň aktérmi vo sfére obchodu v úlohe spotrebiteľov, legálne najímaných zamestnancov, budúcich zamestnancov a vedúcich pracovníkov, členov spoločenstiev a prostredí, v ktorých obchod funguje. Cieľom tohto všeobecného komentára je objasniť tieto povinnosti a načrtnúť opatrenia, ktoré by mali zmluvné strany dohovoru prijať pre ich naplnenie.

3. Na účely tohto všeobecného komentára odvetvie obchodu zahŕňa všetky obchodné podniky, národné aj nadnárodné, bez ohľadu na ich veľkosť, sektor, umiestnenie, vlastníctvo a štruktúru. Všeobecný komentár sa ďalej zaoberá povinnosťami neziskových organizácií, ktoré zohrávajú úlohu v poskytovaní služieb zvlášť dôležitých pre napĺňanie práv detí.

4. Je nevyhnutné, aby zmluvné strany dohovoru vytvorili právne a inštitucionálne rámce zaručujúce dodržiavanie a napĺňanie práv detí, ktoré budú obsahovať aj nápravné prostriedky pre prípad porušenia práv v kontexte obchodných činností a operácií. V tejto súvislosti musia zmluvné strany dohovoru zohľadniť, že:

- detstvo je jedinečným obdobím telesného, duševného a duchovného rozvoja a porušovanie práv detí, ako napr. vystavovanie detí násiliu, detskej práci, nebezpečným výrobkom, či environmentálnym rizikám môže mať celoživotné nezvratné alebo dokonca medzigeneračné dôsledky,
- hlas detí často nemá žiadnu politickú váhu a deti nemajú prístup k informáciám. Dodržiavanie ich práv závisí na štátnych systémoch, na ktoré majú len veľmi malý vplyv. Aj preto je pre ne veľmi zložitým vyjadrovať sa k rozhodnutiam o politikách a zákonoch vplývajúcich na ich práva. V procese rozhodovania zmluvné strany dohovoru nedostatočne zvažujú vplyv obchodne zameraných zákonov a politik na deti a odvetvie obchodu často vyvíja silný tlak na prijímanie rozhodnutí bez odkazov na práva detí,
- v prípade porušenia práv sa deti vo všeobecnosti, len veľmi zložitým spôsobom dokážu dovolať nápravy, či už na súdoch alebo inými mechanizmami a toto pravidlo platí dvojnásobne, ak ide o porušenie práv zo strany obchodných podnikov. Deťom často chýbajú právne vedomosti, nepoznajú nápravné mechanizmy, nemajú finančné prostriedky a primerané právne zastúpenie. Ďalším problémom je dovolať sa nápravy v prípade porušovania práv v kontexte globálnych obchodných operácií.

5. S ohľadom na rozsah práv detí, ktoré môžu ovplyvniť obchodné činnosti a operácie, sa tento všeobecný komentár nezaobera skúmaním každého relevantného článku dohovoru a jeho protokolov. Namiesto toho sa snaží zmluvným stranám dohovoru poskytnúť rámec na vykonávanie dohovoru ako celku s prihliadnutím na odvetvie obchodu, zároveň sa však zameriava na špecifické kontexty s najvýraznejším vplyvom obchodných aktivít na práva detí. Cieľom všeobecného komentára je poskytnúť zmluvným stranám dohovoru usmernenia o tom, ako by mali:

- zabezpečiť, aby činnosti a operácie obchodných podnikov negatívne neovplyvňovali práva detí,
- vytvoriť priaznivé prostredie podporujúce obchodné podniky v dodržiavaní práv detí, a to vrátane dodržiavania práv detí vo všetkých obchodných vzťahoch súvisiacich s ich operáciami, produktmi, službami a ich globálnym charakterom,
- zabezpečiť prístup k účinnej náprave pre deti, ktorých práva porušili obchodné podniky v pozícii súkromného podniku alebo zástupcu štátu.

6. Všeobecný komentár čerpá zo skúseností Výboru získaných pri skúmaní správ zmluvných strán dohovoru a počas Dňa všeobecnej diskusie o súkromnom sektore ako poskytovateľovi služieb usporiadaného v roku 2002.¹ Informácie pochádzajú z regionálnych a medzinárodných konzultácií s mnohými aktérmi, vrátane detí, ako aj z verejných konzultácií, ktoré sa uskutočnili od roku 2011.

7. Výbor si bol pri zostavovaní všeobecného komentára vedomý významu existujúcich a vyvíjajúcich sa národných a medzinárodných noriem, štandardov a politických usmernení o obchode a ľudských právach. Všeobecný komentár vychádza z platných medzinárodných dohovorov, vrátane Dohovoru Medzinárodnej organizácie práce č. 182 o zákaze a o okamžitých opatreniach na odstránenie najhorších foriem detskej práce a Dohovoru Medzinárodnej organizácie práce č. 138 o minimálnom veku na prijatia do zamestnania. Výbor uznáva význam Rámca OSN „Chrániť, rešpektovať a napravovať“ a základné princípy obchodných a ľudských práv prijaté Radou OSN pre ľudské práva, spolu s Tripartitnou deklaráciou Medzinárodnej organizácie práce o multinárodných podnikoch a sociálnej politike. Užitočnou referenčnou základňou boli pre Výbor aj ďalšie dokumenty, ako napr. usmernenia Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) pre multinárodné podniky, iniciatíva OSN „Global Compact“, Štúdiá OSN o násilí páchanom na deťoch a dokument „Children's Rights and Business Principles“.

II. Rozsah a uplatňovanie

8. Všeobecný komentár sa v zásade zaoberá povinnosťami zmluvných strán dohovoru vyplývajúcimi z dohovoru a jeho protokolov. V tejto súvislosti neexistuje žiadny medzinárodný právne záväzný nástroj upravujúci povinnosti odvetvia obchodu z pohľadu dodržiavania ľudských práv. Výbor je však presvedčený, že povinnosť dodržiavať práva detí v praxi presahuje hranice štátnych a štátom kontrolovaných služieb a inštitúcií a musí platiť aj pre súkromných aktérov a obchodné podniky. Z tohto dôvodu musia všetky obchodné subjekty dodržiavať svoje povinnosti súvisiace s rešpektovaním práv dieťaťa a zmluvné strany dohovoru sú povinné dbať na to, aby ich dodržiavali. Obchodné podniky by navyše

---

¹ Súkromný sektor ako poskytovateľ služieb a jeho úloha vo vykonávaní práv detí, CRC/C/121, 20. september 2002.

nemali podkopávať schopnosť štátov plniť si ich povinnosti voči deťom vyplývajúce z CRC a jeho protokolov.

9. Výbor uznáva, že dobrovoľné kroky obchodných subjektov v oblasti podnikovej zodpovednosti ako sú sociálne investície, advokácia a zapájanie sa do verejnej politiky, dobrovoľné kódexy správania, filantropia a ďalšie kolektívne kroky môžu prispieť k lepšiemu dodržiavaniu práv detí. Štáty by mali podporovať takéto dobrovoľné kroky ako prostriedok na vytvorenie obchodnej kultúry rešpektujúcej a podporujúcej práva detí. Na druhej strane však treba zdôrazniť, že dobrovoľné kroky a iniciatívy tohto charakteru nie sú náhradou za kroky zmluvných strán dohovoru a za usmerňovanie odvetvia v súlade s povinnosťami vyplývajúcimi z CRC a jeho protokolov, ani neoslobodzujú podniky od ich povinností súvisiacich s dodržiavaním práv detí.

10. Je veľmi dôležité pripomenúť si, že CRC a jeho protokoly sa vzťahujú na zmluvnú stranu dohovoru, štát, ako celok, bez ohľadu na jej vnútorné štruktúry, rozdelenie alebo organizáciu. Decentralizácia moci prostredníctvom prenesenia a delegovania neznižuje priamu zodpovednosť zmluvnej strany dohovoru za plnenie jej povinností voči všetkým deťom v jej jurisdikcii.

11. Všeobecný komentár sa najprv zameria na vzťah medzi povinnosťami zmluvnej strany dohovoru týkajúcimi sa obchodných činností a všeobecnými zásadami dohovoru. Následne vymedzí všeobecnú povahu a rozsah povinností zmluvnej strany dohovoru v súvislosti s právami detí a odvetvím obchodu. Bližšie sa zameria na preskúmanie rozsahu povinností v kontextoch s najzásadnejším vplyvom obchodných činností a operácií na práva detí, vrátane situácií, kedy sú obchodné podniky poskytovateľmi služieb, deti existujú v prostredí neformálnej ekonomiky, zmluvné strany dohovoru sú zapojené do medzinárodných organizácií a kedy obchodné subjekty pôsobia v zahraničí, v oblastiach s nedostatočnou ochranou práv detí zo strany príslušného štátu, zmluvnej strany dohovoru. V závere všeobecného komentára sa uvádza náčrt rámca pre jeho vykonávanie a šírenie.

III. Všeobecné zásady dohovoru z pohľadu ich vzťahu k obchodným činnostiam

12. Práva detí majú univerzálnu, nedeliteľnú, vzájomne závislú a vzájomne súvisiacu povahu. Výbor stanovil štyri základné zásady CRC ako základ pre prijímanie rozhodnutí zmluvných strán dohovoru a ich kroky súvisiace s obchodnými činnosťami a operáciami v súlade s prístupom založeným na dodržiavaní práv detí.²

A. Právo na nediskrimináciu (článok 2)

13. Článok 2 CRC vyzýva zmluvné strany dohovoru, aby rešpektovali a zabezpečili dodržiavanie práv každého dieťaťa patriaceho pod ich jurisdikciu „... bez akejkoľvek diskriminácie podľa rasy, farby pleti, pohlavia, jazyka, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania, národnostného, etnického alebo sociálneho pôvodu, majetku, zdravotného postihnutia, narodenia a iného postavenia...“. Zmluvné strany dohovoru sú povinné zabezpečiť, aby všetky právne predpisy, politiky a programy zamerané na obchodné otázky neboli svojim obsahom alebo vykonávaním zámerne ani nezámerne diskriminačné voči

² Všeobecný komentár č.13 (2011) o práve dieťaťa na ochranu pred násilím, CRC/C/GC/13, ods. 59.

deťom; napr. predpisy, politiky a programy týkajúce sa prístupu rodičov alebo opatrovníkov k zamestnaniu, alebo prístupu k tovaru a službám pre deti so zdravotným postihnutím.

14. Zmluvné strany dohovoru sú vo všeobecnosti povinné predchádzať diskriminácii v súkromnej sfére a v prípade jej výskytu vykonať nápravu. Zmluvné strany dohovoru by mali zbierať vhodné disagregované štatistické údaje a ďalšie informácie prispievajúce k odhaľovaniu diskriminácie detí v kontexte obchodných činností a operácií a vytvoriť mechanizmy na monitorovanie a vyšetrovanie diskriminačných postupov v odvetví obchodu. Zmluvné strany dohovoru by mali prijať kroky na vytvorenie prostredia pre podniky, ktoré ich bude podporovať v dodržiavaní práva na ochranu pred diskrimináciou a podporovať aktivity na rozširovanie povedomia a pochopenia tohto práva v rámci odvetvia obchodu prostredníctvom hromadných oznamovacích prostriedkov, marketingu a reklamy. Zvyšovanie povedomia a scitlivosť v prostredí obchodných podnikov by sa malo zameriavať na upozorňovanie a odstraňovanie diskriminačných postojov voči všetkým deťom, najmä voči deťom v zraniteľných situáciách.

B. Najlepší záujem dieťaťa (článok 3 ods.1):

15. V článku 3 ods.4 CRC sa stanovuje, že najlepší záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri akýchkoľvek postupoch zmluvnej strany dohovoru týkajúcich sa detí. Zmluvné strany dohovoru sú povinné integrovať a aplikovať túto zásadu vo všetkých legislatívnych, správnych a súdnych konaniach týkajúcich sa obchodných činností a operácií s priamym alebo nepriamym vplyvom na deti. Napríklad, zmluvná strana dohovoru je povinná zabezpečiť, aby najlepší záujem dieťaťa bol ústredným motívom pri príprave právnych predpisov a politik regulujúcich obchodné činnosti a operácie tzn. týkajúcich sa zamestnávania, zdanenia, korupcie, privatizácie, dopravy a iných všeobecných hospodárskych, obchodných alebo finančných otázok.

16. Článok 3 ods.1 sa priamo vzťahuje na obchodné podniky, ktoré fungujú ako súkromné alebo verejné orgány sociálnych služieb a poskytujú akúkoľvek formu priamych služieb pre deti, vrátane starostlivosti, pestúnskej starostlivosti, zdravotných a vzdelávacích služieb, správy väzobných zariadení a iných.

17. V dohovore a jeho protokoloch je ustanovený rámec na posudzovanie a určovanie najlepšieho záujmu dieťaťa. Povinnosť prednostne zohľadniť najlepší záujem dieťaťa sa stáva kľúčovou v momente, kedy zmluvné strany dohovoru zvažujú vzájomne súperiace priority ako napr. rozhodnutia o krátkodobých ekonomických prínosoch verzus dlhodobý rozvoj. Zmluvné strany dohovoru by mali byť schopné vysvetliť, akým spôsobom primárne zohľadnili najlepší záujem dieťaťa a akú váhu mu prikladali v porovnaní s inými záujmami.³

C. Právo na život, zachovanie života a rozvoj (článok 6)

18. V článku 6 CRC sa každému dieťaťu priznáva nespochybniteľné právo na život a zmluvné strany dohovoru sú povinné zaručiť zachovanie života dieťaťa a jeho rozvoj. Výbor vo Všeobecnom komentári č.5 uvádza, že rozvoj dieťaťa je potrebné interpretovať ako

---

³ Pozri Všeobecný komentár č.14 (2013) o práve dieťaťa na prvoradé zohľadnenie jeho alebo jej najlepšieho záujmu, článok 1 ods.1 Dohovoru o právach dieťaťa, CRC/GC/2013/14, ods. 6.

„...holistickú koncepciu zahŕňajúcu telesný, duševný, duchovný, morálny, psychologický a sociálny rozvoj“.⁴

19. Činnosti a operácie obchodných podnikov môžu naplnenie článku 6 ovplyvniť rôznym spôsobom. Napríklad zhoršenie a znečistenie životného prostredia zapríčinené činnosťou podniku môže ohroziť právo dieťaťa na zdravie, bezpečné potraviny a prístup k zdravotne bezpečnej pitnej vode a hygienickým zariadeniam. Predaj alebo prenájom pozemkov investorom môže pripraviť miestne obyvateľstvo o prístup k prírodným zdrojom nevyhnutným na ich prežitie a udržanie kultúrneho dedičstva; v tomto kontexte môžu byť ohrozené najmä práva detí pôvodného obyvateľstva.⁵ Cieleny marketing produktov ako sú cigarety alebo alkohol, potraviny a nápoje s vysokým obsahom nasýtených tukov, transmastných kyselín, cukru, soli a prídavných látok môže deti vystaviť dlhodobým zdravotným rizikám.⁶ V prípade, že obchodné prostredie núti dospelých zotrvať dlhé hodiny v práci, staršie deti, najmä dievčatá, musia preberať domáce povinnosti rodičov a starať sa o mladšie deti, čo môže negatívne ovplyvniť ich právo na vzdelanie a hru; okrem toho, ponechávanie detí osamote alebo v starostlivosti starších súrodencov môže mať vplyv na kvalitu starostlivosti a zdravie mladších detí.

20. Opatrenia pre vykonávanie článku 6 v súvislosti s odvetvím obchodu treba prispôbiť podľa kontextu a začleniť medzi ne aj preventívne opatrenia ako je účinná regulácia a monitorovanie reklamného a marketingového priemyslu a vplyvu obchodu a podnikania na životné prostredie. V kontexte starostlivosti o deti, najmä o mladšie deti, bude potrebné prijať ďalšie opatrenia na vytvorenie prostredia umožňujúceho odvetviu obchodu dodržiavať článok 6, napr. prijať politiky pracovísk ústretových k rodine. Tieto politiky musia zohľadňovať vplyv pracovného času dospelých na zachovanie života a rozvoj ich detí vo všetkých etapách vývoja a musia zahŕňať finančne primerane ohodnotenú rodičovskú dovolenku.⁷

D. Právo dieťaťa na vypočutie jeho názoru (článok 12)

21. V článku 12 CRC sa stanovuje právo každého dieťaťa slobodne sa vyjadrovať o všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú, pričom sa názorom detí musí venovať primeraná pozornosť zodpovedajúca ich veku a úrovni vyspelosti. Zmluvná strana dohovoru by mala pravidelne venovať vypočutiu názorov detí - v súlade so Všeobecným komentárom č. 12⁸ - pri príprave zákonov a politik na národnej aj miestnej úrovni súvisiacich s odvetvím obchodu s vplyvom na deti. Konkrétne, zmluvné strany dohovoru by mali uskutočniť konzultácie s deťmi, ktoré čelia problémom, aby ich názory boli vypočuté – napr. deti menšinových spoločností alebo pôvodného obyvateľstva, deti so zdravotným postihnutím ako sa uvádza v článku 4 ods.3 a článku 7 Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím⁹ a ďalšie deti v podobných zraniteľných situáciách. Vládne orgány, ako sú

⁴ Pozri Všeobecný komentár č.5 (2003) o všeobecných vykonávacích opatreniach Dohovoru o právach dieťaťa, CRC/GC/2003/5, ods.12.

⁵ Všeobecný komentár č. 11 (2009) o deťoch pôvodného obyvateľstva a ich právach vyplývajúcich z Dohovoru o právach dieťaťa, CRC/C/GC/11, ods. 35.

⁶ Pozri Všeobecný komentár č.15 (2013) o práve dieťaťa na najvyššie dosiahnuteľnú úroveň zdravotnej starostlivosti, CRC/GC/2013/15, ods. 47.

⁷ Pozri Všeobecný komentár č.7 (2005) o implementácii práv dieťaťa v útlom veku, CRC/C/GC/7/Rev.1., passim.

⁸ Pozri Všeobecný komentár č. 12 (2009) k právu dieťaťa byť vypočuté, 2009, CRC/C/GC/12.

⁹ Pozri Všeobecný komentár č.9 (2006) o právach detí so zdravotným postihnutím, 27. február 2007, CRC/C/GC/9, passim.

školské a pracovné inšpektoráty, ktoré majú na starosti reguláciu a monitorovanie činností a operácií obchodných podnikov, by mali zabezpečiť, aby pri svojej činnosti tiež prihliadali na názory dotknutých detí. Zmluvné strany dohovoru by mali deti vypočúť aj pri uskutočňovaní hodnotenia vplyvu navrhovanej obchodnej politiky, legislatívy, predpisov, rozpočtu alebo iných administratívnych rozhodnutí s vplyvom na práva detí.

22. Dieťa má konkrétne právo „byť vypočuté v každom súdnom alebo správnom konaní, ktoré sa ho týka“ (článok 12 ods. 3 CRC). Sem patria súdne konania a zmierovacie a arbitrážne postupy, ktoré sa týkajú zneužívania práv detí spáchaného obchodnými podnikmi alebo podporeného ich účasťou. Ako sa stanovuje vo Všeobecnom komentári č.12, deťom je treba umožniť, aby sa dobrovoľne zapojili do takýchto konaní a poskytnúť im príležitosť na priame vypočutie alebo nepriame vypočutie prostredníctvom ich zástupcu alebo príslušného orgánu s dostatočnými poznatkami a chápaním rôznych aspektov rozhodovacieho procesu a zároveň so skúsenosťami s prácou s deťmi.

23. V určitých situáciách podniky organizujú konzultácie so spoločenstvami, ktoré by potenciálny podnikateľský projekt mohol zasiahnuť. Za takýchto okolností môže byť pre podnik priam nevyhnutné, aby si vypočul aj názory detí a prihliadal na ne pri rozhodnutiach, ktoré sa detí dotýkajú. Zmluvné strany dohovoru by mali vydať špecifické usmernenia pre podniky zdôrazňujúce prístupnosť, inkluzívnosť a zmyslupnosť takýchto procesov vo vzťahu k deťom, ako aj nevyhnutnosť viesť ich takým spôsobom, ktorý bude za každých okolností zohľadňovať vyvíjajúce sa schopnosti detí a ich záujmy. Účasť na procese by mala byť dobrovoľná, prebiehať v prostredí ústretovom voči deťom a neposilňovať vzorce diskriminácie detí. Ak je to možné, do procesu treba zapojiť občianske organizácie, ktoré sa špecializujú na sprostredkovanie účasti detí na takýchto procesoch.

IV. Povaha a rozsah povinností zmluvných strán dohovoru

A. Všeobecné povinnosti

24. CRC zakotvuje súbor práv detí, ktoré v sebe nesú konkrétnu úroveň povinností pre zmluvné strany dohovoru z pohľadu špeciálneho postavenia detí; porušovanie práv detí sa považuje za zvlášť závažné, pretože často ťažko a dlhotrvajúco ovplyvňuje vývoj dieťaťa. V článku 4 sa stanovuje povinnosť, aby zmluvné strany dohovoru prijali všetky potrebné zákonodarné, správne a iné opatrenia na vykonávanie práv uznaných týmto dohovorem a v maximálnom rozsahu svojich prostriedkov naplňali hospodárske, sociálne a kultúrne práva detí.

25. Medzinárodné ľudskoprávne zmluvy zakotvujú tri typy povinností zmluvných strán dohovoru: dodržiavať, chrániť a naplňovať ľudské práva.¹⁰ Zahŕňajú povinnosti spojené s výsledkom, ako aj povinnosti spojené so spôsobom vykonávania. V prípade delegovania povinností alebo poverenia súkromných či neziskových organizácií ich plnením, sa zmluvné strany dohovoru nezaviazujú svojich povinností vyplývajúcich z dohovoru. Zmluvná strana dohovoru teda poruší svoje povinnosti vyplývajúce z dohovoru, ak nebude dodržiavať, chrániť a naplňovať práva detí vo vzťahu k obchodným činnostiam a operáciám s vplyvom na deti. Rozsahom týchto povinností sa bližšie zaoberajú nasledujúce odseky a o požadovanom vykonávanom rámci pojednáva časť VI.

¹⁰ Pozri Všeobecný komentár Výboru OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva č.13 o práve na vzdelanie (čl. 13 Paktu), E/C.12/1999/10, ods. 46.

B. Povinnosť dodržiavať, chrániť a naplňovať práva detí

(i) Povinnosť dodržiavať práva detí

26. Táto povinnosť znamená, že zmluvné strany dohovoru by nemali priamo ani nepriamo umožňovať, napomáhať ani navádzať k porušovaniu práv detí. Navyše sú povinné zabezpečiť, aby práva detí dodržiavali všetci aktéri, teda aj aktéri v kontexte obchodných činností a operácií. Pre dosiahnutie tohto cieľa je teda nevyhnutné, aby všetky politiky, právne predpisy a správne akty a rozhodnutia týkajúce sa odvetvia obchodu boli transparentné, informované a úplne a kontinuálne zohľadňovali svoj vplyv na práva dieťaťa.

27. Povinnosť dodržiavať zároveň implikuje, že zmluvná strana dohovoru by sa nemala zapájať, podporovať alebo privierať oči nad zneužívaním práv detí, keď ako štát sama vystupuje v úlohe podnikateľa alebo pôsobí v takejto úlohe v spolupráci so súkromnými podnikmi. Napríklad, zmluvné strany dohovoru sú povinné uskutočniť kroky, ktoré zabezpečia, aby zmluvy v rámci verejného obstarávania boli uzatvárané len s účastníkmi dodržiavajúcimi práva detí. Agentúry a inštitúcie zmluvných strán dohovoru vrátane ozbrojených síl, by nemali spolupracovať s tretími stranami porušujúcimi práva detí ani takéto zneužívanie tolerovať. Okrem toho by nemali investovať verejné financie a iné zdroje do obchodných činností, ktoré práva detí porušujú.

(ii) Povinnosť chrániť práva detí

28. Zmluvné strany dohovoru sú povinné chrániť deti pred porušovaním práv garantovaných v CRC a jeho protokoloch tretími stranami. Táto povinnosť je z pohľadu povinností štátov, zmluvných strán dohovoru, vo vzťahu k odvetviu obchodu tou najzásadnejšou. Znamená, že štáty musia prijať všetky nevyhnutné, primerané a vhodné opatrenia, ktorými sa predíde zneužívaniu alebo prispievaniu k zneužívaniu práv detí obchodnými podnikmi. Opatrenia môžu zahŕňať prijímanie zákonov a predpisov, ich monitorovanie a presadzovanie, či prijímanie politik sumariujúcich spôsob možného vplyvu obchodných podnikov na práva detí. Štát, zmluvná strana dohovoru, musí vyšetrovať, posudzovať a vykonávať nápravu porušení práv detí zapríčinených alebo podporených obchodnými podnikmi. Ak teda zmluvná strana dohovoru neprijme všetky nevyhnutné, primerané a vhodné opatrenia na predchádzanie a nápravu porušení práv alebo iným spôsobom spolupracuje na ich porušovaní alebo ho toleruje, nesie zodpovednosť za porušenia práv detí zapríčinené alebo podporené obchodnými podnikmi.

(iii) Povinnosť naplňovať práva detí

29. Plnenie tejto povinnosti si vyžaduje, aby zmluvné strany dohovoru podporovali uplatňovanie práv detí a vytvárali preň primerané podmienky. Znamená to, že štáty, zmluvné strany dohovoru, musia implementovať legislatívne, správne, rozpočtové, súdne, podporné a iné opatrenia v súlade s článkom 4 týkajúce sa obchodných činností s vplyvom na práva detí. Takéto opatrenia by mali zabezpečiť to najlepšie prostredie na úplné naplnenie CRC a jeho protokolov. Pri plnení tejto povinnosti by štáty, zmluvné strany dohovoru, mali vytvoriť stabilné a predvídateľné právne a regulačné prostredie, ktoré umožní obchodným podnikom dodržiavať práva detí. Sem patria jednoznačné a dobre uplatňované zákony a štandardy pre oblasť zamestnávania, práce, ochrany zdravia a bezpečnosti, protikorupčné zákony, pravidlá a zákony upravujúce využívanie pozemkov a pôdy, predpisy súvisiace so zdaňovaním, ktoré sú v súlade s dohovormi a jeho protokolmi. Tiež sem patria zákony a politiky zamerané na vytvorenie rovnakých príležitostí a rovnakého zaobchádzania v zamestnaní, opatrenia na podporu odborného vzdelávania, dôstojnej práce a zvýšenie životnej úrovne a politiky prispievajúce k podpore malých a stredných podnikov. Zmluvné

strany dohovoru by mali na svojich ministerstvách, agentúrach a v ďalších štátnych inštitúciách prijať opatrenia na podporu povedomia o dohovore a jeho protokoloch a prehlbovanie ich pochopenia, ktoré budú tvarovať obchodnú prax a podporovať podnikovú kultúru založenú na dodržiavaní práv detí.

(iv) Nápravné opatrenia

30. Zmluvné strany dohovoru majú povinnosť zabezpečiť účinnú nápravu porušení práv detí, vrátane porušení, ktorých sa dopustili tretie strany ako sú napr. obchodné podniky. Výbor vo svojom Všeobecnom komentári č.5 uvádza, že aby práva mali zmysel, musia byť na nápravu ich porušení k dispozícii účinné nápravné prostriedky.¹¹ V niekoľkých ustanoveniach CRC sa hovorí o pokutách, kompenzáciách, súdnej žalobe a opatreniach na podporu nápravy porušenia práv a ujmy zapríčinených tretími stranami.¹² Plnenie týchto povinností si vyžaduje vytvorenie mechanizmov citlivých voči deťom – trestných, občianskoprávných alebo správnych – ktoré deti a ich zástupcovia budú poznať, ktoré sú rýchle, skutočne dostupné a prístupné a ktoré poskytujú primeranú nápravu a odškodnenie za utrpenú ujmu. Pri zabezpečovaní primeraných nápravných prostriedkov môžu zohrávať úlohu aj organizácie s právomocou dohľadu nad dodržiavaním práv detí, vrátane inšpektorátov práce, školstva, ochrany zdravia a bezpečnosti, environmentálne tribunály, daňové úrady, národné ľudskoprávne inštitúcie a orgány so zameraním na vytváranie rovnakých príležitostí v odvetví obchodu. Tieto organizácie môžu proaktívne vyšetrovať a monitorovať porušenia práv a môžu mať aj regulačné právomoci, ktoré im umožnia uložiť podnikom porušujúcim práva detí správne sankcie a pokuty. Vo všetkých prípadoch by deti mali mať oporu v nezávislom a nestrannom súdnictve alebo možnosť požiadať o súdne preskúmanie správneho konania.

31. Pri určovaní úrovne alebo formy nápravy je potrebné uvažovať nad mechanizmami zohľadňujúcimi skutočnosť, že deti sú zraniteľnejšie vplyvmi zneužívania ich práv než dospelí a že tieto vplyvy môžu mať nezvratné dôsledky a vyústiť až do celoživotného poškodenia. Malo by sa prihliadať aj na rozvíjajúce sa schopnosti dieťaťa a náprava by mala byť včasná, aby sa obmedzilo prebiehajúce a budúce poškodenie daného dieťaťa alebo detí; napríklad, ak sú deti identifikované ako obeť znečistenia životného prostredia, všetky príslušné strany musia uskutočniť okamžité kroky na zabránenie ďalšieho poškodzovania zdravia a vývoja detí a napraviť všetky už spôsobené škody. Zmluvné strany dohovoru by mali poskytnúť deťom, obetiam zneužívania a násillia, ku ktorému prispeli aktéri z odvetvia obchodu, lekársku a psychologickú pomoc, právnu podporu a prijať opatrenia na rehabilitáciu detí. Zároveň by mali zabezpečiť, aby sa zneužívanie neopakovalo, napr. reformovať zákony, politiky a ich uplatňovanie, vrátane súdneho postihu a sankcionovania príslušných aktérov z odvetvia obchodu.

V. Povinnosti zmluvných strán dohovoru v špecifických kontextoch

32. Obchodné činnosti a operácie môžu vplyvať na širokú škálu práv detí. Výbor vypracoval nasledujúci nevyčerpávajúci zoznam špecifických kontextov, v ktorých môže prísť k zásadnému vplyvu obchodných podnikov a kde sú právne a inštitucionálne rámce štátov často nedostatočné, neúčinné alebo pod tlakom.

¹¹ Všeobecný komentár č.5 (2003), op.cit., ods. 24: Zmluvné strany dohovoru by mali prihliadať aj na Základné zásady a usmernenia o práve na odškodnenie a rehabilitáciu obetí hrubého porušenia medzinárodných ľudskoprávných zákonov a závažných porušení medzinárodných humanitárnych zákonov, rezolúcia Valného zhromaždenia OSN č. 60/147 z 2005.

¹² Napr. CRC čl.32 ods.2, čl.19 a 39.

A. Poskytovanie služieb zameraných na zabezpečenie dodržiavania práv detí

33. Obchodné podniky a neziskové organizácie môžu zohrávať úlohu v poskytovaní a riadení služieb, ako sú poskytovanie pitnej vody, sanitácie, vzdelávania, dopravy, zdravotníctva, náhradnej starostlivosti, energetika, či bezpečnosť a správa väzobných zariadení, ktoré závažným spôsobom vplývajú na práva detí. Výbor nestanovuje formu poskytovania takýchto služieb, ale je dôležité zdôrazniť, že zmluvné strany dohovoru nie sú oslobodené od svojich povinností vyplývajúcich z CRC ani v prípade, ak poveria poskytovaním služieb s vplyvom na napĺňanie práv detí externých alebo súkromných poskytovateľov.

34. Zmluvné strany dohovoru sú povinné prijať konkrétne opatrenia zohľadňujúce zapojenie súkromného sektoru do poskytovania služieb a zabezpečiť takýmto spôsobom, aby nebolo ohrozené dodržiavanie práv vymenovaných v dohovore.¹³ Sú povinné stanoviť štandardy zodpovedajúce CRC a prísne monitorovať ich uplatňovanie. V dôsledku nedostatočného dohľadu, inšpekcií a monitorovania zo strany uvedených orgánov môže prísť k vážnemu porušovaniu práv detí – násiliu, vykorisťovaniu alebo zanedbávaniu. Zmluvné strany dohovoru, sú povinné zabezpečiť, aby takéto poskytovanie služieb neobmedzovalo prístup detí k službám v dôsledku diskriminačných kritérií, najmä z pohľadu zásady ochrany pred diskrimináciou, a musia zároveň vo všetkých sektoroch služieb zabezpečiť, aby deti mali prístup k nezávislému monitorovaciemu orgánu, mechanizmom podávania a riešenia sťažností a, kde to bude potrebné, aj k riešeniu súdnou cestou, ktoré im poskytnú účinnú nápravu v prípade porušenia ich práv. Výbor odporúča vytvoriť permanentný monitorovací mechanizmus alebo proces, ktorého úlohou bude zaistiť, aby všetci nešťátni poskytovatelia služieb prijali a používali politiky, programy a postupy v súlade s dohovorem.¹⁴

B. Neformálna ekonomika

35. Do neformálnej ekonomiky sa zapája významná časť ekonomicky aktívneho obyvateľstva v mnohých krajinách a táto forma významne prispieva k tvorbe národných HDP. Práva detí však môžu byť mimoriadne ohrozované práve obchodnými činnosťami odohrávajúcimi sa mimo právnych a inštitucionálnych rámcov, ktoré ich regulujú a chránia. Napríklad, výrobky vyrábané alebo ďalej spracovávané v tomto kontexte (napr. hračky, odevy alebo potraviny) môžu byť zdraviu škodlivé alebo nebezpečné pre deti. Deti sa často sústreďujú v oblasti neformálnej práce, napríklad v malých rodinných podnikoch, v poľnohospodárstve alebo v pohostinských službách. S takouto prácou sa mnohokrát spája neistý zamestnanecký vzťah, nízky, nepravidelný alebo žiadny plat, zdravotné riziká, nedostatočné sociálne zabezpečenie, obmedzovanie slobody združovania a nedostatočná ochrana pred diskrimináciou, násilím alebo vykorisťovaním. Môže brániť deťom v navštevovaní školy, domácej príprave, dostatočnému odpočinku a hre, teda potenciálne porušovať ustanovenia článkov 28, 29 a 31 CRC. Rodičia a opatrovníci detí pracujúci v neformálnej ekonomike musia často pracovať dlhé hodiny, aby zabezpečili prostriedky na prežitie rodiny, čo výrazne obmedzuje ich príležitosti na vykonávanie rodičovských povinností a starostlivosť o im zverené deti.

36. Zmluvné strany dohovoru by mali prijať opatrenia zabezpečujúce výkon obchodných činností v príslušných právnych a inštitucionálnych rámcoch za všetkých okolností, bez ohľadu na veľkosť hospodárskeho odvetvia tak, aby bolo možné jasne uznávať a dodržiavať práva detí. Medzi takéto opatrenia patria: zvyšovanie povedomia,

¹³ CRC/C/121,op.cit., 2002.

¹⁴ Pozri Všeobecný komentár č.5 (2003), op.cit., ods. 44.

uskutočňovanie výskumu a zber údajov o vplyve neformálnej ekonomiky na práva detí, podpora tvorby dôstojných pracovných miest, ktoré zabezpečia primeranú mzdu pre pracujúcich rodičov alebo opatrovníkov, zavádzanie jasných a predvídateľných zákonov, zlepšovanie poskytovania sociálnej ochrany nízkopříjmových rodín a podpora podnikov v neformálnom sektore poskytovaním školení, registračných možností, efektívnych a pružných úverových a bankových služieb, primeraných daňových podmienok, prístupu na trh a iných.

37. Štát musí regulovať pracovné podmienky a zabezpečiť ochranu detí pred ekonomickým vykorisťovaním a prácou v rizikovitom prostredí alebo prácou, ktorá negatívne vplyva na ich vzdelávanie alebo poškodzuje ich zdravotný, telesný, duševný, duchovný, morálny alebo sociálny vývoj. S takouto prácou sa často, i keď nie výhradne, stretávame v neformálnych alebo rodinných ekonomikách. Zmluvné strany dohovoru preto musia vytvoriť a realizovať programy zamerané na podniky a podnikateľov v týchto kontextoch, aj prostredníctvom presadzovania medzinárodných štandardov o minimálnom veku na vstup do zamestnania a vhodných podmienkach na prácu, investovania do vzdelávania a odborného vzdelávania, poskytovania podpory na primeraný prechod detí do zamestnania. Zmluvné strany dohovoru by mali zabezpečiť, aby sa sociálna politika a politika ochrany dieťaťa vzťahovala na všetkých, najmä na rodiny pôsobiace v neformálnej ekonomike.

C. Práva detí a globálne podnikanie

38. Obchodné spoločnosti stále častejšie vyvíjajú svoju činnosť globálne prostredníctvom komplexných sietí dcérskych spoločností, dodávateľov a spoločných podnikov. Ich vplyv na práva detí, či už pozitívny alebo negatívny, je zriedkakedy výsledkom krokov alebo zanedbania povinností jednej obchodnej jednotky – materskej spoločnosti, dcérskej spoločnosti, dodávateľa, či iných. Naopak, obvykle sa na ňom zúčastňujú viaceré obchodné jednotky pôsobiace v rôznych jurisdikciách. Napríklad, dodávatelia využívajú detskú prácu, dcérske spoločnosti sa zapájajú do vyvlastňovania pôdy a kontrahenti alebo držitelia licencie predávajú tovar alebo služby škodlivé pre deti. V tomto kontexte majú zmluvné strany dohovoru pomerne veľké problémy zbaviť sa svojej povinnosti dodržiavať, chrániť a naplňať práva detí, najmä preto, že podniky sú často právne samostatnými subjektmi pôsobiacimi v rôznych jurisdikciách, ale aj vtedy, ak fungujú ako jedna hospodárska jednotka, ktorá vyvíja ústredné činnosti, je registrovaná alebo má sídlo v jednej krajine (v domácom štáte, zmluvnej strane dohovoru) a pôsobí v inej krajine (v hostiteľskom štáte, zmluvnej strane dohovoru).

39. Podľa dohovoru sú jeho zmluvné strany, štáty, povinné dodržiavať a zabezpečiť dodržiavanie práv detí vo svojej jurisdikcii. Dohovor neobmedzuje jurisdikciu štátu jeho „územím“. V súlade s medzinárodným právom Výbor už v minulosti naliehal na štáty, zmluvné strany dohovoru, aby chránili aj práva detí mimo ich územných hraníc. Zároveň zdôraznil, že povinnosti štátu vyplývajúce z dohovoru a jeho protokolov sa vzťahujú na každé dieťa na území štátu a na všetky deti patriace do jurisdikcie daného štátu.¹⁵

40. Mimoúzemné povinnosti sú explicitne uvedené v OPSC. V článku 3 ods.1 sa stanovuje, že každá zmluvná strana dohovoru musí zabezpečiť minimálne to, aby sa na porušenie tam uvedených ustanovení vzťahovalo v plnom rozsahu trestné právo štátu, bez ohľadu na to, či bolo porušenie spáchané v domácom alebo nadnárodnom kontexte. Podľa

¹⁵ Pozri Všeobecný komentár č.6 (2005) o zaobchádzaní s deťmi bez sprievodu a s deťmi oddelenými od rodičov mimo ich krajiny pôvodu, 2005, CRC/GC/2005/6, ods. 12.

článku 3 ods. 4 OPSC, zmluvná strana dohovoru ustanoví za uvedené trestné činy zodpovednosť právnických osôb, vrátane obchodných podnikov, a to trestnú, občianskoprávnu alebo administratívnu. Tento prístup zodpovedá aj ďalším ľudskoprávnym zmluvám a listinám, ktoré ukladajú štátu, zmluvnej strane dohovoru, povinnosť ustanoviť trestnú jurisdikciu nad štátnymi príslušníkmi vo vzťahu k oblastiam ako je spoluúčasť na mučení, nútenom zmiznutí a apartheide, bez ohľadu na to, kde bol čin hodnotený ako spoluúčasť spáchaný.

41. Zmluvné strany dohovoru sú povinné zapájať sa do medzinárodnej spolupráce pri napĺňaní práv detí aj mimo ich územných hraníc. V preambule a ustanoveniach dohovoru sa dôsledne odkazuje na „význam medzinárodnej spolupráce pre zlepšovanie životných podmienok detí v každej krajine, predovšetkým v rozvojových krajinách“.¹⁶ Vo Všeobecnom komentári č.5 sa zdôrazňuje, že „vykonávanie dohovoru je kooperatívnym výkonom štátov celého sveta“.¹⁷ Úplné naplnenie práv detí vyplývajúcich z CRC je sčasti funkciou, akou štáty vzájomne spolupracujú. Navyše Výbor upozorňuje, že dohovor bol ratifikovaný takmer všetkými krajinami sveta, teda jeho plnenie by malo byť zásadné a rovnako dôležité ako pre domáce štáty, ktoré sú zmluvnou stranou dohovoru, tak aj pre hostiteľské štáty, zmluvné strany dohovoru.

42. Hostiteľské štáty, zmluvné strany dohovoru, majú primárnu povinnosť dodržiavať, chrániť a napĺňať práva detí v ich jurisdikcii. Musia zabezpečiť, aby všetky obchodné spoločnosti, vrátane nadnárodných korporácií pôsobiacich na ich území, podliehali adekvátnej regulácii právnych a inštitucionálnych rámcov, ktorá zaistí, že nebudú negatívne ovplyvňovať práva detí a/ani pomáhať alebo prispievať k ich porušovaniu v zahraničných jurisdikciách.

43. Domáce štáty, zmluvné strany dohovoru, sú na základe CRC a jeho protokolov povinné dodržiavať, chrániť a napĺňať práva detí aj v kontexte mimoúzemných obchodných činností a operácií pod podmienkou, že existuje odôvodnené prepojenie medzi domácim štátom a daným konaním. Odôvodnené prepojenie existuje vtedy, ak obchodný podnik vyvíja svoje ústredné činnosti, je zaregistrovaný alebo má sídlo, alebo vyvíja podstatnú časť svojich aktivít v danom štáte, ktorý je zmluvnou stranou dohovoru.¹⁸ Pri prijímaní opatrení na splnenie tejto povinnosti štáty nesmú porušiť Chartu OSN a všeobecné medzinárodné právo ani obmedziť povinnosti hostiteľského štátu, zmluvnej strany dohovoru, vyplývajúce z dohovoru.

44. Štáty by mali umožniť prístup deťom a ich rodinám, ktorých práva porušila obchodná spoločnosť mimoúzemne, k účinným súdnym aj mimosúdnym mechanizmom na poskytnutie nápravy, ak existuje odôvodnené prepojenie medzi štátom, zmluvnou stranou dohovoru, a daným konaním. Navyše by štáty mali poskytnúť aj medzinárodnú asistenciu a spoluprácu pri vyšetrovaní a presadzovaní konania druhého štátu.

45. Medzi opatrenia na predchádzanie porušovania práv detí obchodnými podnikmi počas ich činnosti v zahraničí patria:

¹⁶ Pozri DPD články 4, 24 ods.4, 28 ods.3, 17 a 22 ods.2, ako aj OPSC čl.10 a OPAC čl.10.

¹⁷ Pozri Všeobecný komentár č.5 (2003), op.cit., ods. 60.

¹⁸ Pozri Maastrichtské zásady o extrateritoriálnych povinnostiach štátov v oblasti hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv, Zásada 25, 2012.

- podmienenie prístupu k verejným financiam a iným formám verejnej podpory ako napr. k poisteniu zavedením a používaním procesu na identifikáciu, predchádzanie a odstraňovanie negatívnych vplyvov na práva detí v zahraničných prevádzkach podniku,
- primárne zohľadnenie histórie podniku v oblasti dodržiavania práv detí pri rozhodovaní o poskytnutí verejných financií a iných foriem verejnej podpory,
- zabezpečenie, aby štátne agentúry s významnou úlohou v oblasti obchodu, napr. agentúry pre vývozné úvery, predchádzali a odstraňovali všetky prípadné negatívne vplyvy nimi podporovaných projektov na dodržiavanie práv detí ešte pred ponúknutím podpory obchodným spoločnostiam pôsobiacim v zahraničí a jednoznačne sa dištancovali od podpory aktivít, ktoré by mohli prispieť k porušovaniu práv detí alebo ho zapríčiniť.

46. Domáce aj hostiteľské štáty, zmluvné strany dohovoru, by mali vytvoriť inštitucionálne a právne rámce, ktoré umožnia obchodným spoločnostiam dodržiavať práva detí v kontexte ich globálnej pôsobnosti. Domáce štáty by mali vytvoriť účinné mechanizmy, ktoré umožnia štátnym agentúram a inštitúciám zodpovedajúcim za vykonávanie CRC a jeho protokolov poskytovať účinnú súčinnosť organizáciám zodpovedajúcimi za obchod a investície v zahraničí. Mali by budovať kapacity, ktoré umožnia rozvojovým agentúram a zahraničným misiám zodpovedajúcim za podporu obchodu integrovať otázky súvisiace s obchodom do dvojstranných dialógov o ľudských právach, vrátane práv detí, so zahraničnými vládami. Štáty dodržiavajúce Usmernenia OECD pre multinárodné podniky by mali podporovať svoje Národné kontaktné body v poskytovaní mediačných a zmierovacích aktivít v záležitostiach mimouzemného charakteru aj prostredníctvom poskytovania dostatočných zdrojov, zmocnenia a možnosti nezávisle pracovať na zabezpečovaní dodržiavania práv detí v kontexte obchodných otázok. Treba riadne naplňať odporúčania príslušných orgánov ako sú napr. Národné kontaktné body OECD.

D. Medzinárodné organizácie

47. Článok 4 CRC obsahuje naliehavú výzvu, aby všetky zmluvné strany dohovoru priamo vzájomne spolupracovali pri naplňaní práv zakotvených v Dohovore, a to prostredníctvom medzinárodnej spolupráce a členstva v medzinárodných organizáciách. V kontexte obchodných činností tieto medzinárodné organizácie zahŕňajú inštitúcie zamerané na medzinárodný rozvoj, financie a obchod ako sú Skupina svetovej banky, Medzinárodný menový fond a Svetová obchodná organizácia, ale aj ďalšie organizácie regionálneho charakteru, v ktorých štáty konajú kolektívne. Zmluvné strany dohovoru sú počas svojej členskej činnosti v takýchto organizáciách povinné dodržiavať povinnosti vyplývajúce z CRC a jeho protokolov a nemali by prijímať pôžičky od medzinárodných organizácií ani súhlasiť s podmienkami stanovenými takýmito organizáciami, ak by pôžička alebo politika mohla mať za následok porušenie práv detí. Zmluvné strany dohovoru majú uvedené povinnosti aj v oblasti rozvojovej spolupráce a sú povinné zabezpečiť, aby boli kooperačné politiky a programy vytvorené a vykonávané v súlade s Dohovorom a jeho protokolmi.

48. Zmluvná strana dohovoru spolupracujúca s organizáciami zameranými na medzinárodný rozvoj, financie a obchod musí prijať všetky primerané opatrenia a kroky na zabezpečenie toho, aby takéto organizácie prijímali rozhodnutia a uskutočňovali svoje operácie v súlade s CRC a jeho protokolmi a rešpektovali ich aj pri uzatváraní zmlúv alebo stanovovaní usmernení relevantných pre odvetvie obchodu. Takéto kroky a opatrenia by mali siahať za hranicu odstraňovania detskej práce a zahŕňať naplňanie všetkých práv detí v ich plnom rozsahu. Medzinárodné organizácie by mali používať štandardy a postupy na

hodnotenie rizika poškodzovania detí súvisiaceho s ich novými projektmi a mali by prijímať opatrenia na jeho odstránenie. Tieto organizácie by mali prijať postupy a mechanizmy na identifikáciu, riešenie a nápravu porušení práv detí v súlade s existujúcimi medzinárodnými štandardmi, vrátane situácií, kedy bolo porušenie spáchané alebo bolo výsledkom činností s nimi prepojených alebo nimi financovaných obchodných spoločností.

E. Núdzové a konfliktné situácie

49. V prípade, že obchodné spoločnosti pôsobia v podmienkach, kde v dôsledku konfliktu, katastrofy alebo narušenia spoločenského alebo právneho poriadku nefungujú inštitúcie zabezpečujúce ochranu práv detí, hostiteľské aj domáce štáty, ktoré sú zmluvnými stranami dohovoru, čelia pri plnení svojej povinnosti dodržiavať, chrániť a naplňovať práva detí mimoriadnym výzvam. Treba zdôrazniť, že dohovor a jeho protokoly platia za každých podmienok a okolností a že neobsahujú žiadne ustanovenia, ktoré by povoľovali odklon od ich plnenia v núdzových situáciách.

50. V takýchto kontextoch môžu byť deti výraznejšie ohrozené zo strany obchodných spoločností využívaním detskej práce, vrátane v rámci dodávkových reťazcov a v dcérskych spoločnostiach, financovaním využívania detských vojakov alebo zapojením sa podnikov do korupcie a daňových únikov. S ohľadom na zvýšené riziko by mali domovské štáty, zmluvné strany dohovoru, vyžadovať od obchodných spoločností pôsobiacich v núdzových situáciách alebo počas konfliktov, aby prijali prísne opatrenia na dodržiavanie práv detí prispôbené na mieru ich veľkosti a činnostiam. Domovské štáty, zmluvné strany dohovoru, by mali vypracovať a implementovať zákony a predpisy, ktoré riešia konkrétne predvídateľné riziká pre práva detí súvisiace s obchodnými spoločnosťami pôsobiacimi na nadnárodnej úrovni. Medzi ne patrí napríklad požiadavka uverejňovať prijaté kroky zaručujúce, že pôsobenie spoločností nebude prispievať k závažnému porušovaniu práv detí, zakazujúce predaj alebo prevod zbraní a iných foriem armádnej pomoci v prípadoch, kedy je konečným miestom určenia krajina, o ktorej sa vie, že robí nábor detí do ozbrojených zložiek alebo využíva deti v ozbrojených konfliktoch, alebo ktorá by sa k takémuto konaniu mohla potenciálne uchýliť.

51. Ak obchodné spoločnosti pôsobia alebo plánujú spustiť svoje prevádzky v oblastiach, kde prebieha konflikt alebo v ktorých je vyhlásený núdzový stav, domáci štát, zmluvná strana dohovoru, by im mal poskytnúť aktuálne, presné a zrozumiteľné informácie o miestnom kontexte práv detí. Toto usmernenie by malo zdôrazniť, že spoločnosti majú rovnakú povinnosť dodržiavať práva detí v uvedených situáciách ako za akýchkoľvek iných okolností. V konfliktných zónach môžu deti zasiahnuť násilie, vrátane sexuálneho zneužívania alebo vykorisťovania, obchodu s deťmi a rodovo podmieneného násillia. Všetky tieto skutočnosti musia zmluvné strany dohovoru zohľadniť pri vydávaní usmernení pre tieto spoločnosti.

52. Ak podnik pôsobí v konfliktných oblastiach, treba zdôrazniť nasledujúce povinnosti domovských a hostiteľských štátov: v článku 38 sa štáty zaväzujú rešpektovať a zabezpečovať dodržiavanie noriem medzinárodného humanitárneho práva, v článku 39 sa ustanovuje, že štáty musia prijať všetky potrebné opatrenia na podporu telesného a duševného zotavenia a sociálnej reintegrácie a OPAC obsahuje ustanovenia o náboře detí do 18 rokov do ozbrojených zložiek. Pri pôsobení v konfliktných oblastiach môžu obchodné spoločnosti zamestnávať súkromné bezpečnostné spoločnosti a takto riskovať, že sa tieto dopustia porušenia práv detí ich vykorisťovaním alebo použitím násillia proti deťom počas ochrany zariadení podniku alebo jeho prevádzok. V snahe predísť takejto situácii by mali domovské aj hostiteľské štáty pripraviť a implementovať národnú legislatívu, ktorá bude obsahovať

konkrétny zákaz zamestnávať deti takýmito spoločnosťami, využívať ich v ozbrojených konfliktoch, požiadavky na prijatie účinných opatrení chrániacich deti pred násilím a vykorisťovaním a mechanizmy na stanovenie zodpovednosti zamestnancov za porušovanie práv detí.

VI. Vykonávací rámec

A. Legislatívne, regulačné a donucovacie opatrenia

(i) Legislatíva a regulácia

53. Legislatíva a regulácia sú základnými nástrojmi, ktorými sa dá dosiahnuť, aby obchodné spoločnosti neovplyvňovali negatívne na práva detí a tieto práva neporušovali. Zmluvné strany dohovoru by mali prijať legislatívu, ktorá zabezpečí dodržiavanie práv detí tretími stranami a vytvorí jasné a predvídateľné právne a regulačné prostredie umožňujúce obchodným spoločnostiam dodržiavať práva detí. Naplnenie povinnosti prijať vhodné a primerané legislatívne a regulačné opatrenia, ktoré zabezpečia neporušovanie práv detí, si vyžiada, aby štáty zhromažďovali údaje, dôkazy a zaoberali sa skúmaním konkrétnych problematických obchodných sektorov.

54. V súlade s článkom 18 odsek 3 CRC by zmluvné strany dohovoru mali v obchodných spoločnostiach vytvoriť také podmienky na zamestnanie, ktoré napomáhajú rodičom a opatrovníkom detí v plnení ich povinností voči deťom. Sem patrí: zavedenie politik pracovísk ústretových voči rodine, vrátane rodičovskej dovolenky; podpora a vytváranie podmienok pre dojčenie detí; prístup ku kvalitným službám starostlivosti o deti; poskytovanie platu dostatočného na zaistenie primeranej životnej úrovne; ochrana pred diskrimináciou na pracovisku a dodržiavanie bezpečnosti na pracovisku.

55. Neúčinné daňové systémy, korupcia a zlá správa verejných príjmov štátom vlastnených podnikov, ako aj zdanenie podnikov, môžu obmedziť zdroje na napĺňanie práv detí v súlade s článkom 4 CRC. Okrem už existujúcich povinností vyplývajúcich z protiúplatkových a protikorupčných nástrojov,¹⁹ by zmluvné strany dohovoru mali vytvoriť a implementovať účinné zákony a predpisy, ktoré zaručia transparentnosť, zodpovednosť a spravodlivosť pri získavaní a správe príjmov zo všetkých zdrojov.

56. Zmluvné strany dohovoru by mali implementovať článok 32 CRC a zaručiť takto zákaz ekonomického vykorisťovania a nebezpečnej práce detí. Niektoré deti síce dosiahnu minimálny vek na vstup do zamestnania v súlade s medzinárodnými štandardmi a preto môžu legitímne pracovať ako zamestnanci, ale stále potrebujú ochranu. Napríklad, ochranu pred prácou, ktorá ohrozuje ich zdravie, bezpečnosť, morálku, či ochranu a zabezpečenie naplnenia ich práva na vzdelanie, rozvoj a oddych.²⁰ Zmluvné strany dohovoru musia stanoviť minimálny vek na vstup do zamestnania, vhodne regulovať pracovný čas a podmienky a stanoviť postihy, ktorými budú účinne presadzovať dodržiavanie článku 32. Musia mať funkčné inšpektoráty práce a kapacity a systémy na presadzovanie vykonávania záväzných ustanovení. Zmluvné strany dohovoru by zároveň mali ratifikovať

¹⁹ Ako sú Dohovor OECD o boji proti podplácaniu zahraničných verejných činiteľov v medzinárodných obchodných transakciách prijatý v 1997 a Dohovor OSN proti korupcii prijatý Valným zhromaždením OSN v 2003, A/58/422.

²⁰ Pozri Všeobecný komentár č.17 (2013) o práve dieťaťa na oddych, voľný čas, hru, rekreačné aktivity, kultúrny život a umenie (čl. 31), (CRC/C/GC/17).

a prevziať do národných zákonov aj základné dohovory MOP o detskej práci.²¹ Podľa článku 39 musia zmluvné strany dohovoru prijať všetky potrebné opatrenia na podporu telesného a duševného zotavenia a sociálnej reintegrácie dieťaťa, ktoré sa stalo obeťou akejkoľvek formy zanedbávania, vykorisťovania alebo zneužívania, vrátane ekonomického vykorisťovania.

57. Od štátov sa očakáva, že implementujú a budú presadzovať medzinárodne dohodnuté štandardy týkajúce sa práv detí, ochrany zdravia a podnikania, vrátane Rámcového dohovoru Svetovej zdravotníckej organizácie o kontrole tabaku, Medzinárodného kódexu marketingu náhrad materského mlieka a ďalších nadväzujúcich uznesení Svetového zdravotníckeho zhromaždenia. Výbor si je vedomý toho, že činnosti a operácie farmaceutického odvetvia môžu zásadným spôsobom ovplyvniť zdravie detí. S prihliadnutím na existujúce usmernenia treba farmaceutické spoločnosti podporovať v zlepšovaní prístupnosti, prístupu a kvality liekov pre deti.²² Práva duševného vlastníctva treba v tomto kontexte uplatňovať spôsobom, ktorý podporí finančnú dostupnosť liekov.²³

58. Odvetvie hromadných oznamovacích prostriedkov, vrátane reklamy a marketingu, môže na práva detí vplyvať pozitívne aj negatívne. Podľa článku 17 CRC sú zmluvné strany dohovoru povinné podporovať hromadné oznamovacie prostriedky, vrátane súkromných, v šírení informácií a materiálov so spoločenským a kultúrnym prínosom pre dieťa, napríklad materiálov a informácií o zdravom životnom štýle. Hromadné oznamovacie prostriedky musia byť vhodne regulované, aby boli deti chránené pred škodlivými informáciami, najmä pornografiou a materiálmi vykresľujúcimi násilie, diskrimináciu a sexualizovaný obraz detí, ale zároveň sa dodržalo právo dieťaťa na informácie a slobodu vyjadrenia. Štáty by mali podporovať hromadné oznamovacie prostriedky v príprave usmernení na zabezpečenie naplnenia práv dieťaťa, vrátane práva na ochranu pred násilím a obrazmi zachytávajúcimi a podporujúcimi diskrimináciu, vo vysielaní. Štáty by mali stanoviť výnimky z autorských práv, ktoré umožnia reprodukciu kníh a iných tlačových publikácií vo formátoch upravených pre deti so zrakovým alebo iným postihnutím.

59. Deti môžu považovať marketing a reklamu vysielanú v hromadných oznamovacích prostriedkoch za pravdivú a nestrannú a na jej základe konzumovať a používať výrobky, ktoré sú pre nich škodlivé. Reklama a marketing môžu výrazne ovplyvniť sebaúctu dieťaťa, napr. uverejňovaním nereálneho obrazu tela. Zmluvné strany dohovoru Dohovoru, by mali zabezpečiť, aby marketing a reklama negatívne neovplyvňovali práva detí, a to prostredníctvom prijímania vhodných predpisov a povzbudzovaním obchodných spoločností, aby dodržiavali kódexy správania a používali jasné a presné označovanie výrobkov a informácie, ktoré umožnia rodičom a deťom prijať informované spotrebiteľské rozhodnutie.

60. Digitálne médiá vyvolávajú osobitné znepokojenie, pretože mnohé deti sú používateľmi internetu a zároveň aj obeťami násilia ako kyberšikanovanie, kybergrooming, obchod s ľuďmi alebo sexuálne zneužívanie a vykorisťovanie prostredníctvom internetu. I keď sa spoločnosti nemusia priamo podieľať na takýchto trestných činoch, môžu sa na nich podieľať svojim pôsobením; napr. cestovné kancelárie pôsobiace na internete môžu prispievať k detskej sexuálnej turistike, pretože umožnia výmenu informácií a plánovanie

²¹ Dohovor o najhorších formách detskej práce C182 (1999) a Dohovor o minimálnom veku C138 (1973).

²² Usmernenia o dodržiavaní ľudských práv pre farmaceutické spoločnosti z pohľadu prístupu k liekom, Valné zhromaždenie, Správa špeciálneho spravodajcu pre právo na zdravie, 2008, (A/63/263); Rada OSN pre ľudské práva, Rezolúcia 15/22, 2010, (A/HRC/RES/15/22).

²³ Všeobecný komentár č. 15 (2013), op.cit., pozri odsek 82; Svetová obchodná organizácia, Deklarácia o dohode a verejnom zdraví, Doha, 2001, WT/MIN(01)/DEC/21.

sexuálnej turistiky. Internetové obchody a poskytovatelia kreditných kariet môžu zas nepriamo podporovať detskú pornografiu. Okrem plnenia svojich povinností vyplývajúcich z OPSC, by štáty mali poskytnúť deťom veku primerané informácie o bezpečnom používaní internetu, aby boli schopné zvládať riziká a vedeli, kde vyhľadať pomoc. Mali by v súčinnosti s informačným a telekomunikačným odvetvím vyvinúť a zaviesť primerané opatrenia na ochranu detí pred násilím a nevhodným obsahom.

(ii) Donucovacie opatrenia

61. Vo všeobecnosti práve nedostatočné vykonávanie alebo presadzovanie zákonov upravujúcich fungovanie odvetvia obchodu predstavuje vo vzťahu k deťom najkritickejší problém. Existuje viacero opatrení, ktoré by zmluvné strany dohovoru mali využívať na zabezpečenie účinného vykonávania a presadzovania zákonov. Medzi ne patrí:

- posilnenie regulačných agentúr zodpovedných za dohľad nad štandardmi relevantnými pre práva detí, ako sú štandardy ochrany zdravia a bezpečnosti, spotrebiteľské práva, vzdelávanie, životné prostredie, práca, reklama a marketing, aby mali dostatočné právomoci a zdroje na monitorovanie a prešetrovanie sťažností a poskytovanie dostatočných náprav v prípade porušenia práv detí,
- šírenie zákonov a predpisov týkajúcich sa práv detí a obchodu príslušným aktérom, vrátane detí a obchodných podnikov,
- školenie sudcov a ďalších úradníkov, právnikov, právnych poradcov na zabezpečenie riadneho vykonávania CRC a jeho protokolov zamerané na obchod a práva detí, medzinárodné ľudskoprávne štandardy a relevantnú národnú legislatívu a na podporu rozvoja národnej jurisprudencie a
- poskytovanie účinnej nápravy prostredníctvom súdnych aj mimosúdnych mechanizmov a efektívneho prístupu k spravodlivosti.

(iii) Práva detí a náležitá opatrnosť (due diligence) zo strany obchodných spoločností

62. Na splnenie povinnosti prijať opatrenia na zabezpečenie dodržiavania práv detí zo strany obchodných spoločností by zmluvné strany dohovoru mali od týchto spoločností vyžadovať, aby vo vzťahu k dodržiavaniu práv detí uplatňovali due diligence. Takýto postup zabezpečí, že podniky identifikujú negatívny vplyv na práva detí, budú mu predchádzať a znižovať ho vo všetkých svojich obchodných vzťahoch a v rámci svojich globálnych operácií.²⁴ Ak existuje vysoké riziko, že by sa podniky mohli zapájať do porušovania práv detí z dôvodu povahy ich operácií alebo kontextu, v akom pôsobia, štáty musia od nich vyžadovať prísnejší postup due diligence a používanie účinnejších monitorovacích systémov.

63. Ak je due diligence súčasťou všeobecnejšieho procesu v oblasti dodržiavania ľudských práv, je imperatívom, aby sa pri všetkých rozhodnutiach zároveň vychádzalo aj z ustanovení CRC a jeho protokolov. Všetky akčné plány a opatrenia zamerané na predchádzanie a/alebo nápravu porušení ľudských práv musia obsahovať špecifický pohľad na ich odlišný vplyv na deti.

64. Zmluvné strany dohovoru musia ísť príkladom a vyžadovať od všetkých štátom vlastných podnikov, aby uskutočňovali due diligence v oblasti dodržiavania práv detí a uverejňovali správy o vplyve ich činností na práva detí, vrátane pravidelných správ. Zmluvné strany dohovoru by mali podmieniť poskytovanie verejnej podpory a služieb, napr.

²⁴ Pozri Práva detí a princípy obchodu (2011), UNICEF, Save the Children a UN Global Compact.

poskytovaných agentúrami pre exportné úvery, rozvojových financií a investičného poistenia uskutočnením procesu due diligence.

65. V rámci due diligence pri dodržiavaní práv detí treba povzbudzovať veľké obchodné spoločnosti, aby tam, kde je to vhodné, oboznamovali verejnosť so svojim úsilím zameraným na riešenie vplyvov na práva detí. Takáto komunikácia by mala byť prístupná, účinná a porovnateľná s ďalšími spoločnosťami a mala by sa týkať opatrení prijatých na odstránenie potenciálnych alebo skutočných vplyvov na deti zapríčinených ich činnosťou. Obchodné spoločnosti by mali povinne uverejňovať uskutočnené kroky, ktorých úlohou je zabezpečiť, aby sa nimi vyrábaný alebo obchodne využívaný tovar a služby nespájali so závažným porušením práv detí ako sú otroctvo alebo nútená práca. Ak je podávanie správ povinné zo zákona, štáty, zmluvné strany dohovoru, by mali používať mechanizmy na overovanie alebo presadzovanie dodržiavania tejto povinnosti. Zmluvné strany dohovoru môžu podporiť prípravu správ tvorbou nástrojov zameraných na benchmarking a odhaľovanie riadneho plnenia vo vzťahu k právam detí.

B. Nápravné opatrenia

66. Deti sa v prípade zneužitia alebo poškodenia svojich práv často stretávajú s problémami v prístupe k spravodlivosti a snahe o dosiahnutie účinnej nápravy v situáciách, v ktorých vystupujú obchodné spoločnosti. Deťom môže chýbať právne postavenie, ktoré by im umožnilo presadzovať svoje nároky; deti spolu so svojimi rodinami často nepoznajú svoje práva a mechanizmy a postupy, ktoré môžu využiť na uplatňovanie nápravy, alebo jednoducho nedôverujú súdnemu systému. Zmluvné strany dohovoru nie sú vždy schopné vyšetovať porušenia trestných, občianskoprávných alebo správnych noriem spáchaných obchodnými spoločnosťami. Medzi deťmi a podnikmi vládne obrovská nerovnováha síl. Často sa stretávajú s neúmerne vysokými nákladmi na súdne konania proti spoločnostiam a problémami pri hľadaní právneho zastúpenia. Prípady, v ktorých figurujú obchodné spoločnosti, sa mnohokrát urovnávajú mimo súdneho konania; deti a ich rodiny v jurisdikciách s presvedčivým súdnym precedensom často upúšťajú od ďalšieho súdneho konania s ohľadom na jeho neistý výsledok.

67. Možnosť dovolať sa nápravy v prípade porušovania práv v kontexte globálnych obchodných prevádzok sa spája s výraznými ťažkosťami. Dcérske spoločnosti a iné subjekty často nemajú uzatvorené poistenie alebo nesú len obmedzenú zodpovednosť za škody. Spôsob štruktúrovania medzinárodných korporácií do samostatných subjektov môže sťažiť identifikáciu a prisúdenie právnej zodpovednosti konkrétnej jednotke; ako problematický pri budovaní a obrane nároku sa môže ukázať aj prístup k informáciám a dôkazom v zahraničných krajinách; v zahraničných jurisdikciách môžu nastať problémy pri získavaní právnej pomoci a rôzne právne a procedurálne prekážky môžu byť príčinou prehry pri mimouzemných nárokoch.

68. Zmluvné strany dohovoru by sa mali zamerať na odstránenie sociálnych, ekonomických a súdnych prekážok, aby deti mali v praxi prístup k účinným súdnym mechanizmom bez akejkoľvek diskriminácie. Deťom a ich zástupcom by mali byť poskytnuté informácie o nápravných prostriedkoch napríklad prostredníctvom mládežníckych centier, v školských kurikulumoch alebo cez komunitné programy. V konaniach proti obchodným podnikom by mali mať možnosť začať konanie sami a mať prístup k právnej pomoci a podpore právnikov a poskytovateľov právnej pomoci tak, aby bola zaručená rovnosť v ich postavení. Štáty, ktoré ešte nezaviedli opatrenia pre spoločné konanie, ako sú kolektívne žaloby alebo konanie vo verejnom záujme, by ich mali zaviesť ako prostriedok na

spristupnenie súdov väčšiemu počtu detí podobne postihnutých konaním podnikov. Štát bude možno musieť poskytnúť osobitnú pomoc deťom s problémami v prístupe k spravodlivosti, napr. kvôli jazyku alebo zdravotnému postihnutiu alebo preto, že sú veľmi malé.

69. Vek by nemal byť prekážkou práva dieťaťa v plnej miere sa zapájať do procesu výkonu spravodlivosti. Podobne, v súlade so Všeobecným komentárom č. 12, treba vytvoriť osobitné podmienky pre deti, obeť a svedkov v občianskoprávných aj trestnoprávných konaniach. Štáty by okrem toho mali implementovať Pravidlá OSN týkajúce sa spravodlivosti pre maloleté obeť a svedkov trestných činov.²⁵ Treba rešpektovať dôstojnosť detí a dôvernosť a informovať deti o pokroku vo všetkých etapách procesu s prihliadnutím na ich zrelosť a akékoľvek problémy s jazykom, rečou a komunikáciou.

70. V OPSC sa od zmluvných strán dohovoru vyžaduje, aby prijali trestnoprávnu legislatívu, ktorá sa vzťahuje aj na právnické osoby, vrátane obchodných spoločností. Štáty by mali zväziť prijatie trestnoprávnej zodpovednosti alebo inej formy právnej zodpovednosti s podobným odstrašujúcim účinkom pre právnické osoby, vrátane obchodných spoločností, v prípadoch súvisiacich so závažným porušovaním práv dieťaťa, ako je napríklad nútená práca. Tieto závažné porušenia by mali patriť do jurisdikcie národných rozhodcovských súdov, ktoré ich budú riešiť v súlade s prijatými pravidlami jurisdikcie.

71. Mimosúdne mechanizmy ako sú mediácia, zmierovacie konanie a arbitráž sú užitočnými alternatívami riešenia sporov medzi deťmi a podnikmi. Musia byť k dispozícii bez toho, aby bolo dotknuté právo na nápravu súdnou cestou. Tieto mechanizmy zohrávajú popri súdnom konaní významnú úlohu pod podmienkou, že prebiehajú v súlade s CRC, jeho protokolmi, medzinárodnými štandardmi a zásadami účinnosti, promptnosti, riadneho procesu a spravodlivosti. Mechanizmy na riešenie sťažností vytvorené samotnými podnikmi dokážu poskytnúť pružné a rýchle riešenia a niekedy môže byť v záujme dieťaťa, aby sa vznesené námietky a obvinenia súvisiace so spôsobom, akým spoločnosť vykonáva svoje činnosti, riešili práve ich prostredníctvom. Mechanizmy takéhoto druhu by mali spĺňať nasledujúce kritériá: dostupnosť, legitímnosť, predvídateľnosť, rovnaké zaobchádzanie, dodržiavanie práv, transparentnosť, nepretržité vzdelávanie sa a dialóg.²⁶ Vo všetkých prípadoch by mal byť k dispozícii aj prístup k súdnemu preskúmaniu správnych opravných prostriedkov a ostatné postupy.

72. Zmluvné strany dohovoru musia vyvinúť najvyššie úsilie, aby umožnili prístup k medzinárodným a regionálnym ľudskoprávnym mechanizmom, vrátane Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o procedúre oznámení²⁷, aby jednotlivé deti alebo skupiny detí alebo iné osoby konajúce v ich mene mohli dosiahnuť nápravu za zlyhanie štátu pri výkone svojej povinnosti riadne dodržiavať, chrániť a naplňovať práva detí vo vzťahu k obchodným činnostiam a operáciám.

C. Politické opatrenia

73. Zmluvné strany dohovoru by mali podporovať podnikovú kultúru založenú na plnom dodržiavaní práv dieťaťa. V tejto súvislosti by mali štáty začleniť problematiku práv

²⁵ Pravidlá OSN týkajúce sa spravodlivosti pre maloleté obeť a svedkov trestných činov, rezolúcia Hospodárskej a sociálnej rady (ECOSOC) 2005/20.

²⁶ Základný princíp 31 v „Základné princípy obchodu a ľudských práv: Implementácia rámca OSN „Dodržiavať, chrániť a naplňovať“, 2011.

²⁷ Všeobecný komentár č.5 (2003), op.cit., ods. 37.

dieťaťa a obchodu do celkového kontextu národného politického rámca na vykonávanie CRC. Mali by vytvoriť usmernenia, v ktorých explicitne vymedzia očakávania štátu a vlády týkajúce sa dodržiavania práv dieťaťa zo strany podnikov v kontexte samotných obchodných činností ako aj v obchodných vzťahoch súvisiacich s operáciami, produktmi a službami a činnosťami v zahraničí, ak podnik funguje na nadnárodnej úrovni. Sem patrí aj implementácia politik nulovej tolerancie násilia vo všetkých obchodných činnostiach a operáciách. Podľa potreby by mal štát vytýčiť a podporovať dodržiavanie relevantných iniciatív podnikovej zodpovednosti.

74. V mnohých kontextoch tvoria malé a stredné podniky veľkú časť hospodárstva krajiny, a preto je veľmi dôležité, aby im štáty, zmluvné strany dohovoru, poskytli bezprostredné usmernenia prispôbené na mieru ich podmienkami, ako aj podporu zameranú na spôsoby dodržiavania práv detí a národnej legislatívy bez zbytočného administratívneho zaťaženia. Štáty by mali podporovať väčšie spoločnosti, aby využívali svoj vplyv na malé a stredné podniky a posilnili dodržiavanie práv detí v ich hodnotových reťazcoch.

D. Koordinačné a monitorovacie opatrenia

(i) Koordinácia

75. Úplná implementácia CRC a jeho protokolov si vyžaduje účinnú medzirezortnú koordináciu vládnych inštitúcií a úsekov na rôznych úrovniach vlády, od miestnej, cez regionálnu až po celoštátnu úroveň.²⁸ Úseky a inštitúcie, ktoré sa priamo zaoberajú obchodnými politikami a praxou, obvykle neprichádzajú do kontaktu s inštitúciami s priamou zodpovednosťou za dodržiavanie práv detí. Štát musí zabezpečiť, aby vládne orgány, spolu s členmi parlamentu, ktorí tvarujú obchodné zákony a prax, poznali povinnosti štátu vo vzťahu k právam detí. Môžu potrebovať relevantné informácie, školenia alebo podporu, aby získali dostatočné vedomosti a boli schopní zabezpečiť úplný súlad s Dohovorom pri príprave zákonov a politik a uzatváraní ekonomických, obchodných alebo investičných dohôd. Pri prepájaní jednotlivých vládnych úsekov zaoberajúcich sa právami detí a obchodom môžu zohrávať významnú úlohu katalyzátora národné ľudskoprávne inštitúcie.

(ii) Monitorovanie

76. Zmluvné strany dohovoru sú povinné monitorovať porušenia Dohovoru a jeho protokolov, ktorých sa dopustili alebo ku spáchaniu ktorých prispeli obchodné spoločnosti, a to aj v ich globálnych operáciách. K dispozícii sú rôzne prostriedky: zber údajov, ktorý sa dá využívať na odhaľovanie problémov aj ako podklad pre tvorbu politik; vyšetrovanie zneužívania; spolupráca občianskej spoločnosti s ľudskoprávnymi inštitúciami a verejná zodpovednosť spoločností podložená správami spoločností o ich vplyve na práva detí umožňujúce hodnotiť ich konanie v tomto kontexte. Národné ľudskoprávne inštitúcie sa môžu zapojiť napríklad do prijímania, vyšetrovania a mediácie sťažností na porušovanie práv detí, viesť verejné vyšetrovania rozsiahleho porušovania práv, poskytovať mediáciu v konfliktných situáciách a zaoberať sa preverovaním súladu právnych predpisov s Dohovorom. V prípade potreby môže štát, zmluvná strana dohovoru, rozšíriť legislatívne právomoci národných ľudskoprávných inštitúcií tak, aby zahŕňali problematiku práv detí v kontexte obchodu.

²⁸ Všeobecný komentár č.5 (2003), op.cit., ods. 37.

77. Pri príprave národných stratégií a akčných plánov na vykonávanie Dohovoru a jeho protokolov, by mali do nich zmluvné strany dohovoru začleniť explicitný odkaz na opatrenia na dodržiavanie, ochranu a napĺňanie práv detí v činnostiach a operáciách obchodných spoločností, ktoré je nevyhnutné prijať. Zmluvné strany dohovoru by mali zabezpečiť monitorovanie pokroku vykonávania CRC v činnostiach a operáciách spoločností. Môžu ho uskutočňovať interne prostredníctvom používania hodnotení vplyvu na práva detí a vyhodnocovania ich výsledkov, alebo prostredníctvom spolupráce s ďalšími orgánmi, ako sú parlamentné výbory, občianske organizácie, profesijné združenia a národné ľudskoprávne inštitúcie. V priebehu monitorovania by mali aj deti priamo vyjadriť svoj názor na vplyv obchodu a podnikov na ich práva. Je možné využiť rôzne spôsoby konzultácie, napríklad rady mládeže a mládežnícke parlamenty, sociálne siete, školské rady a združenia detí.

(iii) Hodnotenie vplyvu na práva detí

78. Aby pri príprave a realizácii politík a právnych predpisov na všetkých úrovniach vlády upravujúcich fungovanie odvetvia obchodu bolo možné v prvom rade prihliadať na najlepší záujem dieťaťa, je nevyhnutné nepretržite uskutočňovať hodnotenia vplyvu na práva dieťaťa. Hodnotenie dokáže prognózovať vplyv navrhovanej politiky, predpisu, legislatívy, rozpočtu alebo iných správnych rozhodnutí v odvetví obchodu s vplyvom na dieťa a využívanie práv dieťaťa²⁹, a preto by malo dopĺňať nepretržité monitorovanie a vyhodnocovanie vplyvu zákonov, politík a programov na práva detí.

79. Pri uskutočňovaní hodnotení vplyvu je možné použiť rôzne metódy a postupy. Minimálne musia dodržiavať rámec CRC a jeho protokolov spolu so Záverečnými odporúčaniami a Všeobecnými komentármi Výboru. Keď sa štát, zmluvná strana dohovoru, rozhodne uskutočniť podrobnejšie hodnotenia vplyvu obchodne orientovanej politiky, právnych predpisov alebo správnej praxe, mal by zabezpečiť, aby vychádzali zo všeobecných zásad Dohovoru a jeho protokolov a zohľadňovali diferencovaný vplyv zvažovaných opatrení na deti.³⁰

80. Hodnotenia vplyvu na práva detí sa dajú využívať jednak na posúdenie vplyvu na všetky deti zasiahnuté určitými činnosťami konkrétneho podniku alebo sektoru, ale aj na posúdenie diferencovaného vplyvu opatrení na konkrétne kategórie detí. Hodnotenie vplyvu samotné môže vychádzať zo vstupov získaných od detí, občianskej spoločnosti, expertov, relevantných ministerstiev, akademického výskumu a skúseností zdokumentovaných v danej krajine alebo inde. Výsledkom analýzy by mali byť odporúčania pre úpravy, alternatívy a zlepšenia. Odporúčania by mali byť verejne prístupné.³¹

81. Zmluvné strany dohovoru môžu zvážiť, či vedením procesu hodnotenia nepoveria externých aktérov, aby takto zabezpečili jeho nestranný a nezávislý priebeh. Takáto voľba môže mať výrazné pozitíva, pretože štát, ako strana v konečnom dôsledku zodpovedná za výsledok, musí zabezpečiť, aby bol aktér uskutočňujúci hodnotenie kompetentný, čestný a nestranný.

E. Opatrenia zamerané na spoluprácu a zvyšovanie povedomia

82. I keď povinnosti a záväzky vyplývajúce z CRC a jeho protokolov preberá na seba štát, zmluvná strana dohovoru, na ich realizácii sa musia zúčastňovať všetky odvetvia

²⁹ Všeobecný komentár č.5 (2003), op.cit., ods. 45.

³⁰ Všeobecný komentár č.5 (2013), op.cit., ods. 99.

³¹ Tamtiež.

spoločnosti, vrátane obchodu, občianskej spoločnosti a detí samotných. Výbor odporúča zmluvným stranám dohovoru, aby prijali a implementovali komplexnú stratégiu na informovanie a vzdelávanie detí, rodičov a opatrovníkov o povinnosti spoločností dodržiavať práva detí bez ohľadu na to, kde pôsobia, pričom sem patrí aj komunikácia ústretová voči deťom a primeraná ich veku, napríklad prostredníctvom poskytovania vzdelávania v oblasti finančnej gramotnosti. Vzdelávanie, školenie a budovanie povedomia o CRC a jeho protokoloch by sa malo zameriavať aj na obchodné spoločnosti a malo by zdôrazňovať postavenie dieťaťa ako nositeľa ľudských práv, podporovať aktívne dodržiavanie všetkých ustanovení Dohovoru a upozorňovať a odstraňovať diskriminačné postoje voči všetkým deťom, najmä voči deťom v zraniteľnom a znevýhodnenom postavení. Hromadné oznamovacie prostriedky treba v tomto kontexte podporovať, aby deti informovali o ich právach vo vzťahu k odvetviu obchodu a zvyšovali povedomie obchodných spoločností o ich povinnosti dodržiavať práva detí.

83. Výbor upozorňuje, že národné ľudskoprávne organizácie sa tiež môžu zapojiť do zvyšovania povedomia o ustanoveniach Dohovoru v obchodných spoločnostiach, napr. môžu pripraviť usmernenia o osvedčených postupoch a politikách pre podniky a zamerať sa na ich šírenie.

84. Občianska spoločnosť zohráva kritickú úlohu v nezávislej podpore a ochrane práv detí v kontexte obchodných operácií. Sem patrí monitorovanie podnikov a dovoľávanie sa ich zodpovednosti, podpora detí v ich prístupe k spravodlivosti a náprave, príspevok k hodnoteniam vplyvu na práva detí a rozširovanie povedomia v obchodných podnikoch o povinnosti dodržiavať práva detí. Zmluvné strany dohovoru musia vytvoriť podmienky pre aktívnu a ostražitú občiansku spoločnosť, vrátane podmienok a podpory účinnej spolupráce s nezávislými organizáciami občianskej spoločnosti, detskými a mládežníckymi organizáciami, akademickou obcou, obchodnými a priemyselnými komorami, odborovými zväzmi, spotrebiteľskými združeniami a profesijnými inštitúciami. Zmluvné strany dohovoru by sa mali zdržať zasahovania do činnosti nezávislých organizácií a umožňovať im zapájať sa do verejných politík a programov týkajúcich sa práv detí a odvetvia obchodu.

VII. Šírenie

85. Výbor odporúča, aby zmluvné strany dohovoru širili tento všeobecný komentár vo svojich parlamentoch a vládnych ustanovizniach, vrátane ministerstiev, ich úsekov a miestnych/obecných orgánov, ktoré sa zaoberajú otázkami obchodu a tiež v tých, ktoré sa sústreďia na zahraničný obchod a investície, ako sú agentúry pre rozvojovú pomoc alebo zahraničné misie. Všeobecný komentár treba distribuovať do obchodných spoločností, vrátane tých, ktoré pôsobia ako nadnárodné spoločnosti, ale aj do stredných a malých podnikov a medzi aktérov v neformálnom sektore hospodárstva. Ďalej ho treba šíriť medzi odborníkmi pracujúcimi s deťmi, sudcami, právnikmi a poskytovateľmi právnej pomoci, učiteľmi, pestúnmi, sociálnymi pracovníkmi a úradníkmi súkromných alebo verejných sociálnych inštitúcií, medzi deťmi a v celej občianskej spoločnosti a poskytovať im príslušné zaškolenie. Všeobecný komentár treba preložiť do príslušných jazykov, pripraviť jeho verziu pre deti, uskutočniť workshopy a semináre, kde sa bude diskutovať o jeho implikáciách a najlepšom spôsobe jeho vykonávania, a začleniť ho do vzdelávania a školenia všetkých relevantných odborných pracovníkov.

86. Zmluvné strany dohovoru by mali začleniť informácie o problémoch, ktoré musia riešiť, a o opatreniach prijatých na dodržiavanie, ochranu a napĺňanie práv detí

v kontexte aktivít a operácií obchodných spoločností prebiehajúcich na národnej, prípadne nadnárodnej úrovni, do svojich pravidelných správ Výboru.